

8. HAFTA

TUR182

TÜRK DİLİ II

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

Konu Başlıkları

1. Anlatım Bozuklukları

1. Yapı Bakımından Anlatım Bozuklukları

1. Eksikliklerden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları
2. Uyumsuzluklardan Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Temel Kavramlar

Bu bölümde; anlatım bozuklukları içerisinde yapı bakımından anlatım bozuklukları konusuna değinilecektir.

Eksikliklerden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Cümlede anlatım bozukluğuna yol açan önemli unsurlardan birisi de çeşitli dilbilgisel yapı eksikliğinin bulunmasıdır. Bu yapı eksikliği, cümlenin anlatımının bozuk olmaması için gerekli olan bazı sözcüklerin, eklerin ve sözcük gruplarının cümlede kullanılmamasından kaynaklanır.

Özne Eksikliği

Cümlede özne eksikliğinden veya öznedeki gereksiz eklerden kaynaklanan anlatım bozukluklarıdır.

Örnek Cümleler

- Hiç kimse derse gelmemiş, dersin yerine partiye gitmiş. (özne eksik)
Hiç kimse derse gelmemiş, **herkes** dersin yerine partiye gitmiş. (anlatım doğru)
- Dedemin asker arkadaşları dün onu ziyarete geldi; ama sevinmedi. (özne eksik)
Dedemin asker arkadaşları dün onu ziyarete geldi; ama **dedem** sevinmedi. (anlatım doğru)
- Sanat eserinin amacına ulaşması için her şeyden önce doğru algılanmalıdır. (özne eksik)
Sanat eserinin amacına ulaşması için her şeyden önce **sanat eseri** doğru algılanmalıdır. (anlatım doğru)
- Kütüphanenin inşaatı tamamlandı, hemen hizmete açılacak. (özne eksik)
Kütüphanenin inşaatı tamamlandı, **kütüphane** hemen hizmete açılacak. (anlatım doğru)
- Kitaptaki yanlış düzeltilecek ve hemen basılacak. (özne eksik)
Kitaptaki yanlış düzeltilecek ve **kitap** hemen basılacak. (anlatım doğru)

Nesne Eksikliği

Cümlede nesnenin olmamasından dolayı ortaya çıkan anlam kargaşasıdır.

Örnek Cümleler

- Size teşekkür etmek ve kutlamak istiyor. (nesne eksik)
Size teşekkür etmek ve **sizi** kutlamak istiyor. (anlatım doğru)
- Yazıya özendiği, dikkatle yazdığı belliydi. (nesne eksik)
Yazıya özendiği, **yazıyı** dikkatle yazdığı belliydi. (anlatım doğru)
- Sana telefon açmış, merak ediyormuş. (nesne eksik)
Sana telefon açmış, **seni** merak ediyormuş. (anlatım doğru)
- Bu kuralların gerekli olduğunu biliyorum; ama uygulayamıyorum. (nesne eksik)
Bu kuralların gerekli olduğunu biliyorum; ama **onları** uygulayamıyorum. (anlatım doğru)
- Yardıma muhtaç olanlara yardım eder, doyururdu. (nesne eksik)
Yardıma muhtaç olanlara yardım eder, **onları** doyururdu. (anlatım doğru)

Tümleç Eksiklikleri

Dolaylı Tümleç (Yer Tamamlayıcısı) Eksikliği

Cümlede dolaylı tümleç eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğudur.

Örnek Cümleler

- Hayatınızda sizi düşünen ve değer veren insanlar olmalı. (dolaylı tümleç eksik)
Hayatınızda sizi düşünen ve size değer veren insanlar olmalı. (anlatım doğru)
- Oraya hocayı almak için gittik, ama hocayı bulamadık. (dolaylı tümleç eksik)
Oraya hocayı almak için gittik, ama hocayı orada bulamadık. (anlatım doğru)
- Güneş insanı mutlu eder, neşe verir. (dolaylı tümleç eksik)
Güneş insanı mutlu eder, insana neşe verir. (anlatım doğru)
- Gençlerden çok şey bekliyoruz; fakat değer vermiyoruz. (dolaylı tümleç eksik)
Gençlerden çok şey bekliyoruz; fakat onlara değer vermiyoruz. (anlatım doğru)
- Bu evden nefret ediyordu ;ancak darda kalınca geliyordu. (dolaylı tümleç eksik)
Bu evden nefret ediyordu ;ancak darda kalınca oraya geliyordu. (anlatım doğru)

Zarf Tümleci Eksikliği

Cümlede zarf tümleci eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğudur.

Örnek Cümleler

- Yeni yetişen sanatçılara yardım eder, ilgilenirdi. (zarf tümleci eksik)
Yeni yetişen sanatçılara yardım eder, onlarla ilgilenirdi. (anlatım doğru)
- Kötü bir beste yaptığımda beni eleştirir ve tartışırdı. (zarf tümleci eksik)
Kötü bir beste yaptığımda beni eleştirir ve benimle tartışırdı. (anlatım doğru)
- Hocasını aradı, yarım saat konuştu. (zarf tümleci eksik)
Hocasını aradı, onunla yarım saat konuştu. (anlatım doğru)

Uyumsuzluklardan Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Özne-Yüklem Uyumsuzluğu

Cümlede öznenin yüklemle teklik-çokluk, olumluluk olumsuzluk ve şahıs açısından uyuşması gerekmektedir. Aksi takdirde anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır.

KURAL: Cümlelerin öznesi insan ve çoğul ise yüklem de çoğul olup olmaması önemli değildir. Eğer cümlelerin öznesi insan değil de başka bir varlık ise özne çoğul olsa bile yüklem çoğul olamaz.

Örnek Cümle

- Koyunlar önden giden çobanı takip ettiler. (özne insan değil, yüklem çoğul-yanlış)
Koyunlar önden giden çobanı takip etti. (anlatım doğru)

UYARI: İnsan dışı varlıklar kişileştirme yoluyla cümlede özne olarak kullanılır ve çoğul eki alırsa yüklem de çokluk eki alabilir.

Örnek Cümleler

- Martılar denize dalıp dalıp çıkıyorlardı. (anlatım doğru)
- Ağaçlar kışkıklarını giydiler. (anlatım doğru)
- Göçmen kuşlar senden bana selam getirdiler. (anlatım doğru)

KURAL: Topluluk isimleri cümlede özne görevinde ise yüklem tekil olur fakat topluluk isimleri çokluk eki almış ve özne görevinde ise yüklem de çokluk eki alabilir.

Örnek Cümleler

- Gelecek ay okul bilgi yarışmasına katılacak. (anlatım doğru)
- Çete polisin başarılı operasyonu ile çöktürüldü. (anlatım doğru)
- Ordular canla başla mücadele ediyor. (ediyorlar) (her iki anlatım da doğru)
- Takımlar sahaya geç çıktı. (çıktılar) (her iki anlatım da doğru)
- Ekipler arama kurtarma çalışmalarını sonlandırdı. (sonlandırdılar) (her iki anlatım da doğru)
-

KURAL: Fiil kökenli isimler özne olarak kullanılmış ve çokluk eki almışsa yüklem çokluk eki almaz.

Örnek Cümleler

- Bu tartışmalar ömür boyu çözülmez. (çözülmezler değil)
- Konuşmaları uzadıkça uzadı. (uzadılar değil)
- Bu toplantılar amacını aştı. (aştılar değil)

KURAL: Çoğul sayılar cümlede özne ise yüklem tekil olur.

Örnek Cümleler

- Dün gelen beş kişi bugün de geldi. (geldiler değil)
- İki arkadaşınız bu sınavı geçemedi. (geçemediler değil)
- Derse üç öğrenci geç katıldı. (katıldılar değil)

KURAL: Cümlelerin öznesi belgisiz zamir veya belgisiz sıfat ise yüklem tekil olur.

Örnek Cümleler

- Herkes bu konunun böyle sonuçlanması gerektiğini biliyor. (anlatım doğru)
- Hiçbiri faturasını ödemiş. (anlatım doğru)
- Birçoğu denildiği saatte gelmedi. (anlatım doğru)

KURAL: Cümlede birden fazla özne varsa ve bu öznelerden birisi de 1. şahıs ise yüklem 1. çoğul şahıs olur.

Örnek Cümleler

- Babam, annem ve ben Salı günü gidiyoruz. (anlatım doğru)
- Ben ve buradaki binlerce kişi bu yüzden mağduru. (anlatım doğru)
- Arkadaşlarım, ben ve öğretmenimiz pikniğe gittik. (anlatım doğru)

KURAL: Saygı, sitem ve küçümseme gibi durumlar için özne tekil olsa da yüklem çoğul olabilir.

Örnek Cümleler

- Müdür Bey geç gelecekler. (anlatım doğru)
- Sonunda küçük hanım teşrif edebildiler. (anlatım doğru)

Bağlaç-Yüklem Uyumsuzluğu

Bağlaçlar cümlede görev ve taşıdıkları anlama uygun kullanılmalıdır. Aksi takdirde anlatım bozukluğuna sebep olurlar.

UYARI: ne... ne (de)... bağlacının yer aldığı cümlelerin yüklemi olumsuzluk eki ile çekimlenmemelidir çünkü bu bağlaç kullanıldığı cümleye olumsuzluk anlamı katar.

Örnek Cümleler

- Ne ırk ne de dil ayrımı yapılmadı. (yüklem olumsuz – anlatım hatalı)
Ne ırk ne de dil ayrımı yapıldı. (anlatım doğru)
- Ben ne patlıcan ne fasulye yemeyi sevmiyorum. (yüklem olumsuz – anlatım hatalı)
Ben ne patlıcan ne fasulye yemeyi seviyorum. (anlatım doğru)
- Sen gittin diye ne annem ne de babam gülmedi. (yüklem olumsuz – anlatım hatalı)
Sen gittin diye ne annem ne de babam güldü. (anlatım doğru)

Çatı Uyumsuzluğu

Birleşik ve sıralı cümlelerde aynı özneyi alan yüklemelerin her ikisi de eylem çatısı bakımından uyumlu olmalıdır. Aksi takdirde anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

Örnek Cümleler

- Bütün ödevleri **hazırlayıp** dosyaya **koyulmalıdır**. (çatı uyumsuz – anlatım hatalı)
Bütün ödevler hazırlanarak dosyaya koyulmalıdır. (anlatım doğru)
Bütün ödevleri hazırlayıp dosyaya koymalıdır. (anlatım doğru)
- Bu konuyu çok soru **çözülerek öğrenirsin**. (çatı uyumsuz – anlatım hatalı)
Bu konuyu çok soru **çözerek öğrenirsin**. (anlatım doğru)
Bu konu çok soru **çözülerek öğrenilir**. (anlatım doğru)

Sıfat-Ad Uyumsuzluğu

KURAL: Türkçede sayıların belirttiği adlar çokluk eki almazlar.

Örnek Cümle

- Müteahhitlerin **yaptıkları** bir sürü **hatalar** depremde binlerce **kişilerin** ölümüne yol açtı. (anlatım hatalı)
Müteahhitlerin yaptığı bir sürü hata depremde binlerce kişinin ölümüne yol açtı. (anlatım doğru)

Tamlama Yanlışları

İsim ve sıfat tamlamalarının aynı tamlanana bağlanması anlatım bozukluğuna sebep olur. Çünkü isim tamlamalarında tamlanan iyelik eki aldığı halde, sıfat tamlamalarında tamlanan iyelik eki almaz. Bu yüzden tamlananlar ortak kullanılmamalıdır.

Örnek Cümle

- Biz olay yerine ulaştığımızda oraya birçok **askerî** ve polis aracı gelmişti. (anlatım hatalı)
Biz olay yerine ulaştığımızda oraya birçok **askerî araç** ve polis aracı gelmişti. (anlatım doğru)

Tamlanan eki eksikliği anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek Cümle

- Bu **konular** zamanında yetiştirilmesi gerekir. (anlatım hatalı)
Bu **konuların** zamanında yetiştirilmesi gerekir. (anlatım doğru)
- Bu **iş** olmayacağını o kendisi söyledi. (anlatım hatalı)
Bu **işin** olmayacağını o kendisi söyledi. (anlatım doğru)
- Bir koyun bağırarak **çoban** ardından koşuyordu. (anlatım hatalı)
Bir koyun bağırarak **çobanın** ardından koşuyordu. (anlatım doğru)

Tamlayan eksikliği de anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek Cümle

- İnsanlara derdini anlatmadan seni anlamalarını bekleme. (anlatım hatalı)
İnsanlara derdini anlatmadan **onların** seni anlamalarını bekleme. (anlatım doğru)
- Son günlerde herkes başarılarından söz ediyor. (anlatım hatalı)
Son günlerde herkes **onun** başarılarından söz ediyor. (anlatım doğru)
- Bir koyun bağırarak **çoban** ardından koşuyordu. (anlatım hatalı)
Bir koyun bağırarak **çobanın** ardından koşuyordu. (anlatım doğru)

Kaynakça

- Ceyhun Vedat Uygur, Yaşar Öztürk, Şerif Kutludağ, Şenel Çalışkan, Aliye Tokmakoğlu, Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Kriter Yayınları, İstanbul, 2008.
- Türk Dili ve Kompozisyon, Ekin Kitabevi, Ankara 2005.
- Murat Durmuş, Üniversiteler İçin Türk Dili El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2009.
- Nurettin Demir-Emine Yılmaz, Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009.